- Фото: Розсекречені архіви радянських спецслужб: Провідний діяч ОУН, розвідник, журналіст Ярослав Гайвас
- 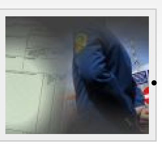 «Вікна Овертона» імені Калєтніка: як українська митниця легалізувала фальшиві сертифікати EUR.1 та перетворила хабар на норму моралі
- 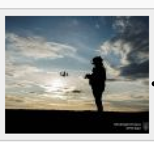 Як зростаюча перевага ЗСУ в повітрі створює загрозу розпаду російського фронту в найближчі кілька місяців
- Кого вшановує сучасна Польща
- 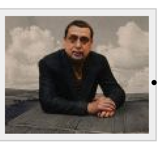 Як "скосити" чверть мільярда на порожньому місці - схема «Саші Сєдого»
- Кваліфікація роботи окупаційних "судів" як елемент злочину проти людяності

Фото: Розсекречені архіви радянських спецслужб: Провідний діяч ОУН, розвідник, журналіст Ярослав Гайвас

ПЕРСОНИ | ВТР, 2026-06-16 08:22

Версия для печати

У різні періоди свого життя Ярослав Гайвас був заступником Романа Шухевича в Комітеті самооборони, в роки німецько-радянської війни очолив одну з похідних груп ОУН-м на окупованих територіях радянської України, згодом – Провід Центрального Сходу України, а упродовж 1944–1945 років навіть виконував обов’язки провідника ОУН.

Після війни керував розвідкою ОУН, потім редагував газети «Свобода» і «Шлях перемоги», написав низку книг про участь у визвольних змаганнях. За його активністю постійно стежили органи нквс / кдб, що знайшло відображення у тритомній справі, яка зберігається в архівних фондах Служби зовнішньої розвідки України.

На чолі «Одинки» – розвідки ОУН-м

Як свідчать розсекречені документи, Ярослав Гайвас належав до особливої категорії об’єктів оперативної розробки органів нквс / кдб – ідейних, переконаних, грамотних, добре підготовлених для підпільної роботи, які здобули хорошу освіту й пройшли велику школу боротьби, конспірації, перебування в тюрмах і таборах. Таких, на думку чекістів, не можна було ані завербувати, ані схилити до відмови від антирадянської діяльності. Тож їх мали тримати в полі зору і вигадувати способи, як мінімізувати активність.

Я. Гайвас народився 8 січня 1912 року в селі Соколівка Золочівського повіту (нині – Золочівський район Львівської області). Навчався в гімназії у Яворові та у філії Академічної гімназії у Львові. Був членом Пласту. Тоді ж став членом УВО, а невдовзі – ОУН. Про той період у справі зберігаються лише уривчасті відомості, зокрема про те, що в 1930–1931 роках він нібито на чолі «Чорної сотні» переходив державний кордон для боротьби проти радянської влади на території усрр. У 1934 році засуджений до двох років ув’язнення «за підготовку учасника ОУН Лемика, який здійснив замах на співробітника радянського консульства у м. Львові». Так зазначається в одній із довідок кдб.

> Читайте також: **Розсекречені архіви радянських спецслужб: Полковник Альфред Бізанц - нотатки з внутрішньої тюрми МДБ УРСР**

У довідці також ідеться про те, що Я. Гайвас із 1935 року працював у Львові в українському промисловому банку. В наступні роки входив до складу крайової екзекутиви ОУН на західноукраїнських землях. Після приходу радянських військ на Західну Україну виїхав до Кракова, де мешкав у таборі для українських біженців. У той період проходив підготовку для ведення розвідувальної діяльності в структурі Служби безпеки ОУН.

В одному з протоколів допиту, датованому жовтнем 1940 року, заарештований член ОУН Григорій Чубатий зізнавався, що Я. Гайвас очолював відділ розвідки Краківської екзекутиви ОУН. У цьому відділі в його підпорядкуванні внутрішньою розвідкою нібито опікувався Богдан Підгайний, а закордонною – Микола Лебедь.

Після розколу ОУН Я. Гайвас перейшов на позиції Андрія Мельника. На початок німецько-радянської війни органи нквс урср мали інформацію про те, що він «працював в організаційній референтурі Проводу українських націоналістів, був на Волині та в східних областях України, де створював місцеві оунівські організації».

У післявоєнний період органи мдб урср наполегливо намагалися відшукати якийсь компромат на Я. Гайваса і публічно звинуватити його у співпраці з гітлерівцями. Натомість отримали свідчення про зовсім інше – протидію окупаційному режиму й відстоювання ним ідеї української державності. За це піддавався переслідуванню гітлерівцями, про що в архівних документах збереглися докладні свідчення.

В одній із довідок ідеться про те, що *«в 1944 році гестапо намагалося заарештувати Гайваса в його квартирі, однак у момент прибуття гестапівців він вискочив через вікно і зник. Не знайшовши Гайваса в квартирі, гестапо заарештувало його дружину й матір, залишивши вдома двох малолітніх дітей»* (ГДА СЗРУ. – Ф. 1. – Спр. 13901. – Т. 1. – Арк. 59).

Після втечі Я. Гайвас одразу прийшов до свого родича по лінії дружини Богдана Ситницького і запропонував йому викрасти дітей і прихистити в себе. Той охоче погодився і того самого дня разом із дружиною здійснив цей задум. У період відступу гітлерівських військ зі Львова Я. Гайвас відправив дітей разом із дружиною Б. Ситницького в інше місце, де неодноразово навідував їх. У липні 1944 року він вивіз дітей разом із сестрою дружини до Чехословаччини, а звідти – до Відня. У вересні того самого року до них приєдналися дружина й мати Я. Гайваса, яких утримували в гітлерівському концтаборі. Про їхнє звільнення наполегливо клопотали українські діячі.

Ця історія не минула безслідно для Б. Ситницького. У 1948 році працівники управління мдб урср по Львівській області заарештували його за належність до ОУН. У підмосковному таборі військовополонених знайшли і його брата Андрія. Того звинувачували у службі в дивізії «Галичина» і боях проти частин червоної армії. Чекісти спробували використати їх обох у проникненні до Я. Гайваса за кордоном, але з цього нічого не вийшло.

> Читайте також: **Розсекречені архіви КДБ: Шпигунська загадка з часв Холодної війни**

Тим часом на Я. Гайваса отримали таку інформацію: *«…На початку 1946 року в складі Проводу українських націоналістів – ПУН був створений перший відділ, або як його називали “Одинка”. Завданням першого відділу – “Одинки” було керування діяльністю підпільних організацій ОУН-мельниківців на території Краю, тобто західних областей урср. Керував першим відділом ПУН – “Одинкою” член ПУН Гайвас Ярослав. Дещо пізніше зазначений перший відділ ПУН був реорганізований у Крайовий Провід ОУН, який зберіг свою минулу назву “Одинка”»* (ГДА СЗРУ. – Ф. 1. – Спр. 13901. – Т. 1. – Арк. 23).

В іншому документі зазначається, що Я. Гайвас станом на 1947 рік є керівником Крайового Проводу ОУН («Одинка») і членом ПУН, мешкає з сім’єю в місті Берхтесгаден, однак більшу частину часу перебуває в Мюнхені в середовищі українських націоналістів мельниківського крила. Наводяться його прикмети: вище середнього зросту, міцної статури, рудий, має три верхніх золотих зуба з лівого боку, обличчя рум’яне, ніс нормальний, очі сині, розмовляє повільно й тихо, хода вперевалку (ГДА СЗРУ. – Ф. 1. – Спр. 13901. – Т. 1. – Арк. 24). Вочевидь через ці прикмети об’єкту розробки і самій справі чекісти дали відповідну назву «Рудий». Попри це, Я. Гайвас і в ОУН мав псевдо «Андрух», «Бистрий», «Камінь», «Рудий».

У той період ще одна подія змусила органи мдб урср наполегливіше зайнятися розробкою Я. Гайваса. У спеціальному повідомленні «Про створення за ініціативою ПУН-мельниківців “Інтернаціоналу Свободи” – ІС» зазначалося, що Центральний Провід ОУН почав розгортати активну організаційну діяльність у Європі. Цим самим мельниківці на противагу створеному ОУН-б Антибільшовицькому блоку народів нібито намагалися «забезпечити собі не лише керівну роль серед української еміграції, а й серед емігрантів інших національностей». Із цією метою створили нову антирадянську міжнаціональну емігрантську організацію під назвою «Інтернаціонал Свободи».

Головною метою проголосили боротьбу з більшовизмом і захист суспільних свобод народів у країнах комуністичного табору. У ІС були представлені, крім українців, албанці, білоруси, болгари, грузини, китайці, литовці, поляки, румуни, словаки, словенці, хорвати, чехи, угорці. Зазначалося, що організація видає свою газету «За самостійність», а на чолі ІС нібито поставлено Я. Гайваса.

Насправді «Інтернаціонал Свободи» у той період очолював Орест Зибачинський. Але чекісти не надто вдавалися в такі подробиці, оскільки мали від агентури інформацію, що вся подібна діяльність здійснювалася під кураторством саме Я. Гайваса, який до того ж обійняв посаду заступника голови ПУН Андрія Мельника.

> Читайте також: **Розсекречені архіви радянських спецслужб: Кіндрат Полуведько. Арешт у Харкові як відлуння гучного вбивства у Роттердамі**

Оперативна розробка з позицій США

У 1950 році працівники мдб отримали інформацію, що Я. Гайвас виїхав на постійне мешкання до США. У зв’язку з цим зазначалося, що *«заходи із впровадження нашої агентури до середовища діячів, наближених до Гайваса у Німеччині, Польщі та інших країнах, мають нині суттєве значення і повинні бути спрямовані, крім проникнення наших агентів через зв’язки Гайваса у закордонні центри ОУН, також і на розшук та розробку самого Гайваса Ярослава… Кінцевим результатом задуманої агентурної комбінації повинна стати організація контрольованого органами мдб “нелегального” переправного каналу і направлення цим каналом перевіреної і відданої нам агентури для впровадження в наближені до Гайваса за кордоном кола ОУН…»* (ГДА СЗРУ. – Ф. 1. – Спр. 13901. – Т. 2. – Арк. 177).

Як свідчать архівні документи, шляхи підходу до Я. Гайваса органи мдб / кдб шукали упродовж півтора десятка років. Зрештою зупинилися на кандидатурі агента «Івана», колишнього члена ОУН, завербованого працівниками львівського управління мдб урср ще в 1946 році. В одній із довідок зазначається, що чекісти були невдоволені його роботою як агента, «Іван» це відчував, тож через побоювання арешту втік до Польщі, а звідти виїхав до Німеччини. Там сконтактувався з Я. Гайвасом, підготував на його прохання доповідь про стан справ на території радянської України, але про своє вербування не зізнався. Відтак став кур’єром Я. Гайваса на теренах Європи.

У 1948 році під час виконання одного із завдань «Іван» був затриманий на території Чехословаччини та переданий органам мдб срср. Під час слідства нібито пропонував свої послуги у розробці закордонних центрів ОУН і навіть висловлював готовність особисто взяти участь у захопленні Я. Гайваса живим. Але на це тоді чомусь не пішли. Натомість агента засудили на 25 років позбавлення волі. У 1963 році його звільнили за амністією і невдовзі поновили з ним агентурні контакти. За завданням чекістів він зав’язав контакти з деякими своїми знайомими за кордоном. У листах цікавився долею Я. Гайваса, надсилав свою світлину, щоб той міг його пригадати. Але подальшого розвитку ця історія не мала. Відтак у кдб урср вирішили діяти іншими методами.

У низці довідок, долучених до справи, неодноразово акцентувалося на тому, що Я. Гайвас має великий досвід підпільної роботи, раніше займався розвідувальною і контррозвідувальною діяльністю, тож безпечно підвести до нього агентів дуже складно. В одному з документів із посиланням на агента «Крота» зазначалося, що Я. Гайвас – «людина сильної волі, яка має багату школу підпільної боротьби, зокрема з німецьким гестапо». Тож у кдб вирішили зосередитися на його компрометації.

На той час Я. Гайвас був виконавчим секретарем Українського конгресового комітету Америки, провідної організації української діаспори у США. Водночас претендував на посаду голови Проводу українських націоналістів, був активним публіцистом, написав книги «Коли кінчається епоха» та «Воля ціни не має», брав участь у редагуванні українських газет у США «Свобода» і «Шлях перемоги».

> Читайте також: **Розсекречені архіви радянських спецслужб: Об’єкт розробки кдб «Бездольний» і його доленосний внесок в утвердження незалежності України**

У нью-йоркській резидентурі кдб срср уважно вивчали зміст цих видань. Про найбільш небезпечні антирадянські статті доповідали в москву. Одній із таких публікацій авторства Я. Гайваса у січневому номері газети «Свобода» за 1974 рік під назвою «Однієї допомоги мало» присвятили окреме повідомлення. Зазначали, що автор унаслідок аналізу ситуації щодо ролі еміграційних кіл у справі з дотриманням прав і свобод у радянській Україні писав, що *«обов’язком українців у світі є не лише допомога українському народові в його життєвих зусиллях і боротьбі, але й активне взяття на себе різних зобов’язань і завдань. Потрібно переглянути питання про нашу роль і наші можливості й перестати бути лише допоміжним чинником, слід стати активним учасником… Тож із платформи допомоги треба перейти на платформу активного втручання… Цей перехід на вищий етап політичної активності еміграції у світі невідворотний, хоч він буде й важкий, але не неможливий»* (ГДА СЗРУ. – Ф. 1. – Спр. 13901. – Т. 3. – Арк. 19–20).

На думку керівництва кдб срср у москві, це було доволі радикально. Відтак дали вказівку республіканському кдб підготувати статтю з компрометацією Я. Гайваса «як німецького агента і пособника». Така стаття була опублікована в 1973 році в журналі «Україна» під назвою «Містер Гайвас полишає слід». У ній використали голослівні шаблонні звинувачення, які не мали нічого спільного з тим, чим займався Я. Гайвас під час Другої світової війни. Упродовж наступних років у кабінетах кдб були підготовлені й інші статті подібного змісту.

У підсумкових довідках, долучених до справи, йшлося про те, що такими публікаціями очікуваний ефект досягнутий. Водночас зазначалося, що оперативна розробка Я. Гайваса у вербувальному плані є безперспективною, можливостей для її активізації немає, як і відповідних агентурних можливостей, близькі родичі і зв’язки на території урср відсутні, листування ні з ким не веде. Тож справу в 1982 році закрили і здали до архіву з приміткою, що в разі сприятливої нагоди й появи нових можливостей активна розробка «Рудого» буде продовжена.

Але до цього питання так і не повернулися. Тим часом Я. Гайвас ще багато років займався політичною, громадською і журналістською діяльністю. Помер 15 червня 2004 року в місті Парсіппані, штат Нью-Джерсі, США.

> Читайте також: **Розсекречені архіви радянських спецслужб: Мальтійський лицар – в оперативній розробці НКВС**

Ярослав Гайвас

Ярослав Гайвас

Ярослав Гайвас

Ярослав Гайвас

Ярослав Гайвас

Ярослав Гайвас

Ярослав Гайвас

Ярослав Гайвас

Ярослав Гайвас

Ярослав Гайвас

—

Джерело: СЗРУ

Читайте також:

- Розсекречені архіви радянських спецслужб: агент МДБ УРСР «Д-2» перевірку в СБ ОУН не пройшов
- Розсекречені архіви радянських спецслужб. Як співробітники КДБ намагалися зробити з письменника Івана Багряного «червоного»
- Розсекречені архіви: Невідомий план ліквідації Степана Бандери
- «Нептун-47», таємна зброя МГБ
- Розсекречені архіви: Євген Врецьона. Шеф розвідки «Закордонного центру ОУН»
- Розсекречені архіви радянських спецслужб. Гарвардські студії Омеляна Пріцака… під кутом зору КДБ УРСР
- Розсекречені архіви радянських спецслужб. Віхи історії української розвідки: Інформбюро Генштабу Армії УНР
- Розсекречені архіви радянських спецслужб: Спецоперація КДБ - «Дніпро» на теренах Західної Німеччини.
- Розсекречені архіви радянських спецслужб: Письменник Ігор Костецький. КДБ ловив його, та не…

Share 0

Читайте «Аргумент» в Facebook и Twitter

*Если вы заметили ошибку, выделите ее мышкой и нажмите **Ctrl+Enter.***

Коментарі

НОВИНИ

- 20:00 У вівторок дощитиме по всій Україні, вдень +22…+27 °C
- 19:08 Аліна Михайлова: Реформа армії: проблема в підході
- 18:52 Армія Нідерландів почала підготовку до війни з Росією з побудови табору для майбутніх полонених. Їх буде не більше 2000 — NL Times
- 18:44 НАБУ оголосило новий склад Ради громадського контролю
- 18:01 Відсьогодні можна укладати нові контракти на службу в ЗСУ
- 17:02 Фінляндія звинуватила моряків судна Fitburg у пошкодженні кабелю у Фінській затоці
- 16:47 ЄС оголосив нові санкції проти тіньового флоту, енергетики, ВПК і пропагандистів РФ
- 16:25 Військові, які не підпишуть нові контракти, служитимуть до демобілізації
- 16:21 Іран почне брати плату за проходження Ормузом, суверенне право на протоку за Іраном та Оманом нібито визнав Трамп. Це руйнування міжнародного морського права
- 15:05 Денис Янгол: Чотири причини, чому я не підпишу контракт із ЗСУ

ПІДПИСКА НА КАНАЛ

НОВИНИ ПАРТНЕРІВ

Довічний вирок у Чернігові: мобілізований із психічними...

ДЕТАЛЬНІШЕ

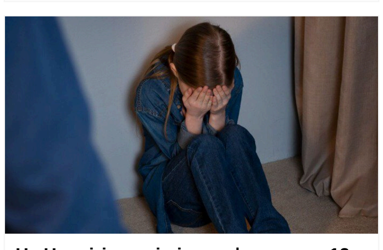

На Чернігівщині вітчим /валтував 12-річну дівчинку, доки ї...

ДЕТАЛЬНІШЕ

Через паливну кризу в Криму туристи масово скасовують...

ДЕТАЛЬНІШЕ

РЕКЛАМА

Кондратюк розкрив гірку правду про Квартал 95 — чому сміх...

ДЕТАЛЬНІШЕ

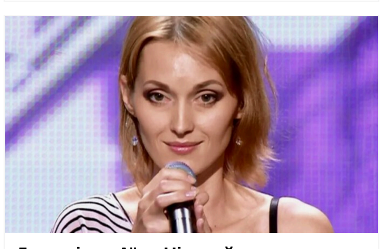

Доля зірки Аїди Ніколайчук за океаном: ким вона стала у США

ДЕТАЛЬНІШЕ

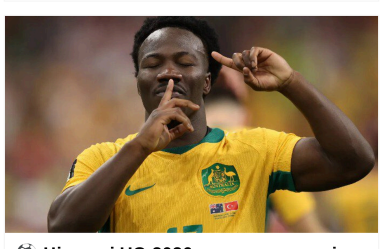

Ці матчі ЧС-2026 здивують усіх: прогноз експертів

ДЕТАЛЬНІШЕ

ВІДЕО

Московитське нутро "київської легенди": Булгаков як маркер імперії

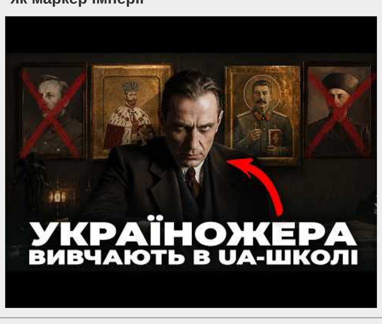

Соломія Крушельницька – підкорила весь світ, знищили у Львові

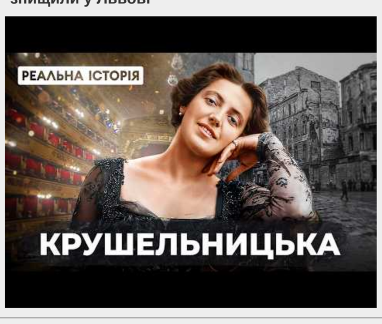

Знайшлись нові МАЄТКИ власників «Династії»: купуємо їх під прикриттям

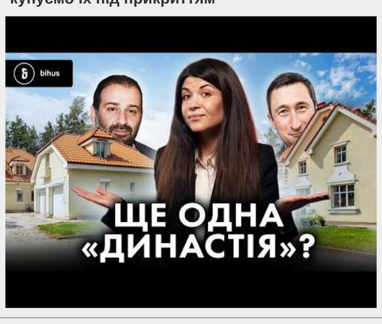

© 2011 «АРГУМЕНТ»

Републікація матеріалів: для інтернет-видань обов'язковим є пряме гіперпосилання, для друкованих видань – за запитом через електронну пошту.**Посилання або гіперпосилання повинні бути розташовані при використанні тексту - на початку використовуваної інформації, при використанні графічної інформації - безпосередньо під об'єктом запозичення.**. При републікації в електронних виданнях у кожному разі використання вставляти гіперпосилання на головну сторінку сайту argumentua.com та на сторінку розміщення відповідного матеріалу. За будь-якого використання матеріалів не допускається зміна оригінального тексту. Скорочення або перекомпонування частин матеріалу допускається, але тільки в тій мірі, якою це не призводить до спотворення його сенсу.

Редакція не несе відповідальності за достовірність рекламних оголошень, розміщених на сайті, а також за вміст веб-сайтів, на які дано гіперпосилання.

Контакт: uargumentum@gmail.com